

ศรัทธาที่ถูกต้อง

บรรยายที่ ธนาคาร Exim

วันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๖

ขอนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

สวัสดีครับท่านผู้สนใจในธรรมะทุกท่าน

วันนี้ก็มาฟังธรรมะอีกครั้งหนึ่ง สำหรับหัวข้อที่ให้บรรยายวันนี้ชื่อว่า “ศรัทธาที่ถูกต้อง” อันนี้ก็อาจจะปรารภเหตุหลายๆ อย่าง จึงมีผู้ต้องการให้พูดเกี่ยวกับเรื่องศรัทธา เลยตั้งชื่อหัวข้อว่า ศรัทธาที่ถูกต้อง

๑. คุณสมบัติเบื้องต้นชาวพุทธ

ศรัทธานี้เป็นหลักธรรมที่สำคัญในคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาเราทั้งหลาย ท่านที่ได้ศึกษาหรือว่าได้ยินได้ฟังมาบ้าง ก็จะทราบว่า เป็นศาสนาที่มุ่งเน้นในด้านปัญญา มีปัญญาเป็นธรรมะสูงสุดในภาคปฏิบัติ **มีปัญญาเป็นยอด** ไม่เหมือนศาสนาหรือคำสอนอื่นๆ บางทีอาจจะเอาศรัทธาเป็นใหญ่ เป็นสิ่งสูงสุด แต่ทางพุทธเราเห็นว่าปัญญาเป็นสิ่งสูงสุด จนกระทั่งมีบาลีรับรองว่า *ปัญญาตุตธา สัพเพ ธมมา ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอด มีปัญญาเป็นสิ่งสูงสุด อมโตคธา สัพเพ ธมมา ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงมีอมตะเป็นที่รวมลง นิพพานปริโยสานา สัพเพ ธมมา ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงมีนิพพานเป็นที่สุด*¹

ถ้าว่าตามหลักพุทธศาสนาของเรา ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงนั้นมีปัญญาเป็นยอด ในบรรดาธรรมะที่เป็นฝ่ายสังขาร อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นยอด และในอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้น ปัญญาเป็นหัวหน้า แม้กระทั่งคำว่าพุทธะก็ดี ที่ว่าเป็นพระพุทธเจ้า ผู้ที่เป็นพระพุทธเจ้า คือผู้ที่ได้ตรัสรู้ความจริง ถ้าพูดถึง ความตรัสรู้ ที่ไม่เกี่ยวกับบุคคลตัวตน สภาวะที่ทำหน้าที่ในการตรัสรู้ เห็นความจริง คือปัญญา พุทธศาสนาก็เลยเป็นศาสนาแห่งปัญญา เราทั้งหลายก็ควรจะได้ยินอยู่เรื่อยๆ

¹ อ.ทสก. (บาลี) ๒๔/๕๘/๘๕ มุลกสูตร

พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาที่จริงอยู่ แต่ถ้าพูดถึงหลักธรรมภาคปฏิบัติเบื้องต้น เป็นคุณสมบัติของพุทธบริษัท กลับเริ่มต้นด้วยศรัทธา **คุณสมบัติที่เป็นพื้นฐานของอุบาสกอุบาสิกาที่ดี ของอริยะสาวกเบื้องต้นที่เป็นพระโสดาบันก็ดี ล้วนแต่มีศรัทธาเป็นตัวหลัก เป็นตัวเบื้องต้นทั้งนั้น**

การเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดีก็ต้องเป็นคนมีศรัทธา มีศีล เชื้อกรรม มุ่งกรรม ไม่มุ่งมงคล อย่างนี้เป็นต้น มีศรัทธาเข้ามาเกี่ยวข้อง มีศรัทธาเข้ามาเป็นตัวนำอยู่ แม้คนที่จะประพฤติปฏิบัติเพื่อที่จะได้ทรัพย์สมบัติ หรือได้สิ่งที่ตั้งตามต้องการ ได้ความสุขในอนาคต ก็ต้องมีทรัพย์ ทรัพย์ที่เป็นด้านนามธรรม คุณงามความดีทั้งหลายก็เริ่มต้นที่ศรัทธา ทรัพย์คือศรัทธา สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศรัทธาก็เป็นข้อแรกทั้งนั้นเลย ทั้งๆ ที่ทางพุทธนี้เป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ศรัทธาก็มาเป็นข้อแรกๆ อยู่เสมอ

จนกระทั่งในการปฏิบัติเพื่อจะถึงความพ้นทุกข์ คนที่จะถึงความพ้นทุกข์ได้ จะตรัสรู้ได้ ช้า ตรัสรู้ได้ไว ท่านก็ว่าต้องดูตามอินทรีย์ ใครอินทรีย์อ่อนก็ตรัสรู้ บรรลุช้า ใครอินทรีย์แก่กล้า ก็ตรัสรู้ไว บรรลุไว ในอินทรีย์ก็มีศรัทธาก็อยู่ข้างหน้าเหมือนกัน เป็นสัทธาอินทรีย์

เรื่องศรัทธากับทางพุทธเรา นี้ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่เสมอทีเดียว ทั้งๆ ที่เป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ศรัทธาก็เข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นคุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกา เป็นคุณสมบัติที่เป็นอริยทรัพย์ เป็นคุณงามความดีเบื้องต้น

วันนี้ ผมก็จะมาพูดถึงศรัทธา เป็นศรัทธาที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อแสดงให้เห็นว่าศรัทธาที่ท่านหมายเอานี่คืออย่างไร เราจะได้ไปพัฒนา ไปทำให้เกิดให้มีขึ้น ถ้าใครมีแล้วก็จะได้ทำให้เพิ่มพูนขึ้นไป

๒. สภาวะและลักษณะของศรัทธา

ก่อนจะพูดถึงศรัทธาที่ถูกต้อง ต้องทำความรู้จักและเข้าใจความหมายของศรัทธาก่อน ศรัทธาเป็นอะไร เป็นตัวอย่างไร อยู่ในธรรมะหมวดไหน ตัวเราๆ นี้ มันไม่มี เป็นที่ประชุมของรูปและนาม ศรัทธานี้อยู่ฝ่ายนาม เป็นธรรมะ ไม่ใช่ใครเป็นผู้มีศรัทธา ไม่ใช่ศรัทธาของใคร หรือเป็นธรรมะอย่างหนึ่ง เป็นสังขาร ธรรมะนี้ ถ้าว่าโดยหลักใหญ่ๆ แล้วก็สองฟากด้วยกัน

ได้แก่ สังขาร กับ วิสังขาร สังขารธรรม กับ นิพพาน ศรัทธาที่อยู่ฝ่ายสังขาร เป็นสังขารธรรมอย่างหนึ่ง

ที่นี้ ในบรรดาสังขาร ก็มีทั้งฝ่ายรูปและฝ่ายนาม ศรัทธาอยู่ฝ่ายนามธรรม ตัวเรานี้ก็เป็นสังขาร เป็นขันธุ์ห้าประทุมรวมกัน รูปขันธุ์ เวทนาขันธุ์ สัญญาขันธุ์ สังขารขันธุ์ วิญญาณขันธุ์ ศรัทธานี้เป็นตัวไหนในนามธรรมทั้งสี่ เป็นเวทนาขันธุ์ หรือว่าสัญญาขันธุ์ หรือว่าสังขารขันธุ์ หรือว่าวิญญาณขันธุ์ ศรัทธาไม่ใช่เวทนา ศรัทธาไม่ใช่สัญญา ศรัทธาไม่ใช่วิญญาณ **ศรัทธาที่อยู่ในกลุ่มสังขารขันธุ์** จัดเป็นหมวดสังขาร คือสิ่งที่ปรุงแต่งให้จิตมีคุณภาพอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นธรรมะที่เป็นฝ่ายดีงาม ศรัทธาเป็นธรรมะฝ่ายดีงามอย่างเดียว ท่านเรียกว่าเป็นฝ่าย**โสภณะ**

เมื่อมีการประชุมรวมกันของขันธุ์ห้า ก็เลยมีสมมติเรียกว่า ตัวเรา ตัวเขา คน ผู้หญิง ผู้ชาย สัตว์ต่างๆ ศรัทธาก็เป็นหนึ่งในขันธุ์ห้า อยู่ในหมวดสังขารขันธุ์ สังขารขันธุ์นี้ก็มีหลายๆอย่าง มีทั้งฝ่ายดี ทั้งฝ่ายไม่ดี และก็ฝ่ายที่เข้ากับใครก็เป็นอย่างนั้นไป

สังขารฝ่ายไม่ดีก็มี เช่น โสภะ โทสะ โมหะ อิจฉา มัจฉริยะ หดหู่ ฟุ้งซ่าน รำคาญใจ ลังเลสงสัย พวกนี้เป็นสังขารฝ่ายไม่ดี เป็นสิ่งไม่มีตัวไม่มีตน เป็นกิเลสที่เกิดขึ้นเป็นครั้งๆ ก็เป็นสังขาร คำว่า สังขาร หมายถึง มันไม่ได้มีอยู่ก่อน มีเมื่อมันเกิดขึ้น เกิดเพราะมีเหตุมีปัจจัย ถ้าเหตุปัจจัยยังมีอยู่ ผลมันยังอยู่ พอเหตุหมด ผลจึงหมดไป อย่างนี้เป็นแบบสังขาร

ถ้าเป็นสังขารฝ่ายดีงาม ฝ่ายโสภณะ มีหลายอย่างด้วยกัน เช่น ศรัทธา สติ หิริ โอตตปปะ อโลภะ อโทสะ กุณฺหา ปญฺญา พวกนี้เป็นฝ่ายดี

นอกจากนั้นแล้วยังมีสังขารที่เข้ากับใครก็เป็นอย่างนั้นก็ยังมี เช่น ความขยัน ความขยันที่ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล ไม่ใช่ใครขยัน ความขยันของใคร แต่เป็นความขยันที่เกิดขึ้น ถ้าขยันดี มันก็ดี ถ้าขยันเลว มันก็เลว เจตนา เจตนานี้เป็นกรรม เป็นสังขารที่เข้ากับใครก็เป็นอย่างนั้นไป เจตนาดีก็ดี เจตนาไม่ดี ก็ไม่ดี นี่เป็นธรรมะฝ่ายสังขาร จัดอยู่ในหมวดสังขารขันธุ์

ดังนั้น ศรัทธา นี้ ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล ไม่ใช่ใครศรัทธา ไม่ใช่ศรัทธาของใคร เป็นสังขาร เป็นธรรมะอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง มีเมื่อเกิดขึ้น เกิดเพราะเหตุเพราะปัจจัย ถ้ามันเกิดขึ้นแล้ว มันก็เป็นธรรมะฝ่ายดี

ลักษณะของศรัทธา ก็คือ มีอาการส่องใสของจิต **ช่วยให้จิตมีความส่องใส** และหยั่งลงในวัตถุหรือในเรื่องอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส วัตถุอันเป็นที่ตั้งของศรัทธา พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นวัตถุชั้นสูงสุด ต่อมาก็คุณงามความดีต่างๆ เรื่องดีๆ คนดีๆ ก็เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาได้

ศรัทธาต้องเป็นฝ่ายดีอย่างเดียว แต่คำภาษาไทยเราเอามาใช้ บางทีก็ผิดได้ เช่นว่า ศรัทธาในคนนั้นคนนี้ ศรัทธาเจ้าพ่อเจ้าแม่ นี่ อย่างนี้เป็นต้น อันนี้เป็นเพียงคำพูด ไม่ใช่ศัพท์ธรรมะ เป็นเพียงคำพูดภาษาไทย ถ้าเป็นศัพท์ธรรมะ ศรัทธาต้องเป็นฝ่ายดีเท่านั้น เหมือนกับคำว่าสติ สติต้องเป็นฝ่ายดี เป็นความระลึกได้ นี้ก็ได้ในกุศล อย่างภาษาไทยเราเอามาใช้ เช่น เดินดีๆ ให้มีสติ กินข้าวได้ก็ถือว่ามีสติแล้ว นั่งได้ก็ถือว่ามีสติ ไม่หลับก็ถือว่ามีสติ ทำนองนี้ ก็เป็นคำพูดภาษาไทยเท่านั้นเอง แต่ที่จริง อย่างนั้นไม่ใช่สติ แค่เดินได้อย่างเดียว ยังไม่ใช่สติ เดินได้ก็เป็นสัญญา การกำหนดเครื่องหมายได้เฉยๆ ถามว่า ทำงานได้ไม่ผิดพลาด เป็นสติไหม ยังไม่ใช่สติทีเดียว ถ้าเป็นสติต้องเป็นการระลึกได้ นี้ก็ได้ในฝ่ายที่ตั้งงาม เช่น ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ระลึกได้ว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ ไม่หลงลืมคุณของพระพุทธเจ้า ระลึกได้ในฝ่ายตั้งงาม ระลึกถึงศีลของตัวเอง อย่างนี้เป็นต้น หรือว่าระลึกไปในกาย เวทนา จิต และธรรม นี่จึงจะเรียกว่าสติ คำพูดภาษาไทยเราก็เป็นอย่างหนึ่ง ศัพท์ธรรมะก็เป็นอย่างหนึ่ง ศรัทธาก็คล้ายกันนี้แหละ

ศรัทธานี้ ภาษาไทยเราก็เอามาใช้เยอะ แต่ว่าโดยทั่วไปที่ใช้กัน ก็ไม่ได้หมายถึงสภาวะที่เป็นตัวศรัทธา เป็นเพียงคำพูดเท่านั้นเอง เช่น ศรัทธาเจ้าพ่อเจ้าแม่ อันนี้ไม่ใช่สภาวะศรัทธา แต่เป็นความหลง เป็นโมหะ เป็นความลุ่มหลง บางคนก็เชื่อหลวงพ่อบุญคุณนี่ ศรัทธาหลวงพ่อบุญคุณนี่ อันนี้ก็ยังไม่ใช่ศรัทธาจริง นี่เป็นอธิโมกข์ จิตที่ดิ่งลงไป โดยสภาวะไม่ใช่ตัวศรัทธา เพราะว่าคน หญิง ชาย ไม่ใช่สัตถะยัตถุ ไม่ใช่ที่ตั้งของศรัทธา **ที่ตั้งของศรัทธาต้องเป็นธรรมะในฝ่ายตั้งงาม เช่น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คุณงามความดี** มีความเลื่อมใสในความดีของคนนั้น อย่างนี้พอได้ เพราะว่าไม่ได้เอาไปตั้งในคน ตั้งในความดีของเขา อย่างนี้เป็นศรัทธาได้ ถ้าไปตั้งในคน ก็จะเป็นเรื่องอื่นไป

นี้พูดถึงตัวสภาวะก่อน ศรัทธาเป็นธรรมะอย่างหนึ่ง ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล เวลาเราเรียน ก็ต้องเรียนให้มันเป็นธรรมะ ไม่ใช่ใครมีศรัทธา ใครเลื่อมศรัทธา ไม่ใช่อย่างนั้น ศรัทธามันเกิดขึ้น หรือว่าศรัทธามันไม่เกิดเท่านั้น มันเป็นเรื่องสังขาร ไม่ใช่ใครเป็นผู้ศรัทธา ไม่ใช่

ศรัทธาของใคร ศรัทธามันเกิดขึ้น หรือว่าศรัทธามันไม่เกิด ศรัทธามันมี หรือศรัทธามันไม่มี ศรัทธามันคง หยั่งลงมันในสิ่งนี้ หรือไม่หยั่งลง ไม่มันคง

ศรัทธาเป็นธรรมะฝ่ายนามธรรม จัดอยู่ในหมวดสังขารขันธ์ เป็นหนึ่งในขันธ์ทั้งห้า เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่เรียกว่าตัวเรานั้นแหละ พวกเราบางครั้ง บางเวลา บางโอกาส ศรัทธาก็เกิดขึ้นเหมือนกัน มีความพอใจใสของจิต มีความมั่นใจในพระพุทธเจ้าว่าเป็นพระอรหันต์ มั่นใจในพระธรรม มีความเลื่อมใสในพระอริยสงฆ์ อย่างนี้เป็นต้น นี่ตัวสภาวะ ศรัทธาเป็นธรรมะ ธรรมะฝ่ายสังขาร

ศรัทธานี้เป็นฝ่ายดีอย่างเดียวเท่านั้น เหมือนกับสติ แต่คำภาษาไทยก็ใช้ปนกันไป เราก็ไม่ยุ่งกันนะ ถ้าพูดถึงศรัทธาในแบบธรรมะก็ต้องเข้าใจว่า ต้องเป็นฝ่ายดีเท่านั้น ทีนี้ มีความละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก ทางพุทธเราเนี่ย บางสิ่งที่ดี ยังไม่ถือว่าเป็นแบบพุทธก็มี เป็นดีแบบทั่วไป ทางพุทธเราเนี่ย ศรัทธาที่ต้องการจะมีลักษณะพิเศษ ศรัทธาที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเอาไว้ ให้เราทั้งหลายฝึกหัดให้มีขึ้น มีลักษณะพิเศษกว่าศรัทธาอื่นๆ ศรัทธาทั่วไป เช่น ศรัทธาในคุณงามความดีของคน ศรัทธาในคนทำดี อย่างนี้ก็เรียกว่าศรัทธาเหมือนกัน เป็นสภาวะศรัทธานั้นเอง แต่ทางพุทธเราไม่ได้มีเท่านั้น ยังมีที่ลึกซึ้งกว่านี้ให้ฝึกกัน วันนี้จะมาพูดให้ฟัง

หลังจากรู้จักลักษณะของศรัทธาแล้วว่าเป็นธรรมะอย่างหนึ่ง เป็นหนึ่งในขันธ์ห้า นั้นแหละ จัดอยู่ในหมวดสังขารขันธ์ ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล เวลาพูดถึงศรัทธา ก็อย่าไปพูดว่าใครศรัทธา ศรัทธาของใคร **ต้องรู้จักศรัทธานั้น มันเป็นศรัทธา ไม่ใช่ใครเป็นผู้ศรัทธา ไม่ใช่ศรัทธาของใคร** เหมือนธรรมะอื่นๆ นั้นเอง เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง เวลาศึกษา เราก็ต้องศึกษาให้มันเป็นธรรมะ ไม่มีใครเป็นผู้โลภ ไม่มีใครเป็นผู้โกรธ ไม่มีใครเป็นผู้หลง ความโกรธมันเกิดขึ้น แล้วมันก็ดับไป ไม่ใช่ความโกรธของใคร ไม่มีใครเป็นเจ้าของความโกรธ ศรัทธาก็เช่นเดียวกัน เป็นธรรมะอันหนึ่ง เป็นธรรมะที่มีเหตุก็เกิด หหมดเหตุก็ดับ

ศรัทธาเป็นธรรมะฝ่ายดี เป็นธรรมะที่ควรทำให้มีขึ้น ทำให้เกิดขึ้น เป็นธรรมะที่เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของพุทธบริษัททั้งหลาย โดยแท้จริง ทางพุทธเราเนี่ยเน้นไปที่ปัญญา แต่การจะมีปัญญาได้ ต้องมีกระบวนการ มีคุณสมบัติต่างๆ ซึ่งคุณสมบัติเบื้องต้นแทบทั้งหมด หมวดธรรมต่างๆ ที่เป็นคุณสมบัติของพุทธบริษัท ตั้งแต่เบื้องต้นคือศรัทธา ถ้าท่านทั้งหลายได้ศึกษาหมวดธรรมต่างๆ ที่เป็นคุณสมบัติฝ่ายดี โดยทั่วไปหลักธรรมเหล่านั้นก็จะมีศรัทธาขึ้นก่อนเสมอ แล้วลงท้ายที่ปัญญา นี่เป็นลักษณะพิเศษ จะได้เข้าใจศรัทธาได้ชัดขึ้น

หลังจากเข้าใจตัวศรัทธาแล้ว ต่อไปจะพูดถึงศรัทธาที่ถูกต้องตามแนวคำสอนของพระพุทธเจ้า ศรัทธาทันทีไป เราไม่พูด รู้ว่าเป็นฝ่ายดี อันนั้นทันทันทีไป ต่อไปจะพูดเอาเฉพาะที่ถูกต้องตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า **ศรัทธาที่เป็นไปเพื่อปัญญา** ศรัทธาที่เป็นหมวดธรรม เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา

๓. ศรัทธา ๒ ระดับ

ศรัทธาที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน มีอยู่ ๒ ระดับหลักๆ ด้วยกัน

ระดับที่ ๑ คือ ศรัทธาระดับพวกปุถุชนทั่วไป ศรัทธาของพวกปุถุชนก็จะเป็นลักษณะอย่างหนึ่ง มีคำสอนบอกเอาไว้ว่าให้มีศรัทธาอย่างไร

ระดับที่ ๒ คือ ศรัทธาของพระอริยะเจ้าชั้นโสดาบัน เป็นผู้ที่มีปัญญาในระดับหนึ่งแล้ว มีศรัทธาบริบูรณ์เต็มที่ แต่ปัญญายังไม่บริบูรณ์เต็มที่

ศรัทธาตามแบบคำสอนของพระพุทธเจ้ามีสองแบบ สองระดับ คือระดับปุถุชน ผู้ที่เป็นพุทธบริษัท เป็นอุบาสกอุบาสิกา ที่ยังไม่ได้เป็นพระอริยะเจ้า ก็จะมีศรัทธาแบบหนึ่ง ขั้นที่สองก็คือศรัทธาระดับพระอริยะเจ้า คือพระโสดาบัน ศรัทธาที่เป็นระดับพระอริยะเจ้า ระดับพระโสดาบันนี้ เป็นศรัทธาที่สมบูรณ์ บริบูรณ์เต็มที่แล้ว แต่สมาธิและปัญญา และหลักธรรมอื่นๆ ยังไม่เต็มที่

พระโสดาบันท่านมีศรัทธาเต็มที่บริบูรณ์แล้ว แต่ปัญญายังไม่เต็มบริบูรณ์ สิ่งที่ท่านทำอยู่ ประพฤติอยู่ ก็ยังไม่ใช้ทำด้วยปัญญาล้วนๆ แต่ทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ ไม่ใช่ทำตามปัญญาของตัวเองล้วนๆ ถ้าเป็นพระอริยะบุคคลระดับสูงขึ้นไป จนถึงพระอรหันต์ ไม่ต้องใช้ศรัทธา พระอรหันต์มีแต่ปัญญากับกรุณา ดังนั้น บางทีพระอรหันต์ท่านก็เรียกว่าผู้ไม่มีศรัทธา แต่ไม่ใช่คนที่ เป็นปุถุชนนะ หมายถึงว่า ท่านไม่ต้องใช้ศรัทธาแล้ว ใช้ปัญญา เนื่องจากว่าศรัทธาเป็นคุณสมบัติตั้งแต่ต้น จนกระทั่งเป็นพระโสดาบัน ก็มีศรัทธาเต็มบริบูรณ์แล้ว ส่วนพระอรหันต์มีปัญญาเต็มที่สมบูรณ์ ทำสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญา ด้วยจิตที่บริสุทธิ์ จึงถือว่าไม่ต้องเชื่อ

ศรัทธามีสองระดับเท่านี้เอง คือระดับปุถุชนทั่วไปกับระดับพระอริยะเจ้าชั้นโสดาบัน ถ้าพระอริยะบุคคลสูงกว่านั้นก็จะไม่พูดเรื่องศรัทธาแล้ว พูดเรื่องปัญญา เพราะพระโสดาบันนี้มี ศรัทธาเต็มบริบูรณ์แล้ว เต็มที่แล้ว ส่วนหลักธรรมชั้นอื่นๆ ยังไม่เต็มที่ ยังไม่บริบูรณ์ ต้องฝึกฝนเพิ่มพูนกันต่อไป

๔. ศรัทธาของปุถุชน

ศรัทธาระดับปุถุชนมีลักษณะอย่างไร นี่ต้องมาขยายความกัน ศรัทธาที่ถูกต้องตาม คำสอนของพระพุทธเจ้า คือ **เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า** ไม่ใช่ศรัทธาเชื่อคนโน้นคน นี้ ไม่ใช่เชื่อเรื่องโน้นเรื่องนี้ แต่เชื่อปัญญา แท้ที่จริง ศรัทธากับปัญญาก็คือเรื่องเดียวกันนั่นแหละ แต่ผู้ที่เป็นพุทธบริษัทเบื้องต้นนี้ ยังไม่มีปัญญาเป็นของตนเอง ใช้วิธีเชื่อปัญญาของพระพุทธเจ้าแทน จริงๆ สิ่งที่เขาเชื่อ สิ่งที่เขามั่นใจนั้นก็คือปัญญานั้นเอง แต่ไม่ใช่ปัญญาของตัวเอง เป็นปัญญาของพระพุทธเจ้า ศรัทธาอันนี้มีชื่อเรียกพิเศษขึ้นมา เรียกว่า**ตถาคตโพธิศรัทธา**

ตถาคต คือ พระพุทธเจ้าของเรานั้นแหละ **โพธิ** คือ การตรัสรู้ ปัญญาตรัสรู้ ศรัทธา หรือเชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า เพราะเหตุดังนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นต้น อย่างที่พวกเราสวดกันเป็นประจำ นั้นเอง ศรัทธาของปุถุชนทั่วไป หมายถึงเชื่อในปัญญาของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่เชื่อคนโน้นเชื่อคนนี้ เชื่อหลวงพ่อกับคนโน้นเชื่อองค์นี้ เชื่อคนโน้นว่าอย่างนี้ เชื่อคนนี้ว่าอย่างนั้น อย่างนี้ไม่ใช่ ศรัทธาที่ถูกต้อง แม้ว่าอาจจะเป็นศรัทธาคือธรรมะฝ่ายดีก็ตาม แต่ยังไม่เป็นศรัทธาที่พระพุทธเจ้าให้สร้างขึ้น ศรัทธาที่พระพุทธเจ้าให้สร้างขึ้นคือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต เชื่อปัญญาคือมั่นใจในปัญญา

จะมีความเชื่อมั่นก็ด้วยการเรียนธรรมะนี้แหละ ศึกษาธรรมะ เพราะธรรมะนี้เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าไปตรัสรู้เข้า เมื่อศึกษาเรียนรู้แล้วก็เชื่อมั่นว่าเป็นอย่างนั้นแหละ เชื่อว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือเชื่อมั่นในหลักธรรมที่พระองค์เอามาสอนนั้นแหละ เพราะหลักธรรมที่พระองค์ทรงนำมาสอนนั้น เป็นหลักธรรมที่ตรัสรู้ด้วยปัญญา แล้วเอามาบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผยและทำให้ง่ายๆ เมื่อฟังแล้วก็มี

ศรัทธาในคำสอนอันนั้น ในหลักธรรมอันนั้นแหละ เชื่อกันว่ามาจากการตรัสรู้ เป็นความจริง แบบนั้นแหละ

ศรัทธาที่ถูกต้องในแบบพวกปุถุชน ไม่ใช่ไปเชื่อคนโน้น ไม่ใช่เชื่อคนที่เขาทำดี ถ้ามว่าเชื่อคนทำดีแล้วเป็นศรัทธาใหม่ เป็นเหมือนกัน แต่ไม่ใช่ศรัทธาในแบบที่พระพุทธเจ้าให้เราทำ ไม่ใช่แบบที่ถูกต้อง ไม่ใช่แบบที่จะทำให้เกิดปัญญา **ศรัทธาที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้เราทั้งหลายเกิดปัญญา ก็คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อตัวปัญญานั้นเอง** โดยผ่านหลักธรรมต่างๆ พระพุทธเจ้าตรัสว่า อันนี้ไม่ดี เราก็เชื่อกันว่าไม่ดีจริงๆ เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสว่าอริยมรรคมีองค์แปดนี้ เป็นทางที่ทำให้ถึงความพ้นทุกข์ เราก็มั่นใจอย่างนั้นจริงๆ พวกปุถุชนก็ยังไม่เคยมีอริยมรรคมีองค์แปดสักคนหรอก ยังไม่พ้นทุกข์หรอกตอนนี้ทุกข์เต็มทีทีเดียว แต่ก็เชื่อกันว่าอันนี้แหละใช่ เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

เรียนธรรมะหมวดไหนหมวดนี้ แล้วก็มั่นใจว่าเป็นอย่างนั้นแหละ โลกนี้เป็นทุกข์ เราก็เชื่อ นี่เรียกว่ามั่นใจ หรือศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั่นเอง เรียกตามชื่อก็ว่า ตถาคตโพธิศรัทธา ในพระสูตรต่างๆ พระพุทธเจ้าทรงแสดงศรัทธาชนิดนี้เป็นอันมาก ถ้าไปอ่านในพระไตรปิฎก เริ่มต้นตั้งแต่ตอนที่พระองค์จะประกาศศาสนา พระองค์ก็มาพิจารณา ก่อนจะแสดงธรรมะ ก็พิจารณาว่าธรรมะที่เราตรัสรู้แล้วนี้ มีความลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก เป็นของประณีต ละเอียดอ่อน อันบัณฑิตเท่านั้นจะรู้ได้ ส่วนคนทั่วไปที่ติดอกติดใจ เพลิดเพลินหมกมุ่นอยู่ในอาลัย รู้ได้ยาก พระองค์ก็น้อมพระทัยไปในทางที่จะไม่แสดงธรรม พอเป็นอย่างนั้นแล้ว สหัมบดีพรหมก็มาอาราธนา พระพุทธเจ้าทรงมองดู สัตว์โลกที่มีอินทรีย์แตกต่างกัน แล้วก็ตกลงพระทัยที่จะแสดงธรรม พระองค์ก็กล่าวคาถาขึ้นมาเบื้องต้นว่า

สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธาเกิด

เราได้เปิดประตูมตะแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว²

สัตว์ใดที่ต้องการฟัง ก็จงปล่อยศรัทธามา หมายถึงคนที่ต้องการฟังธรรม มีความเลื่อมใส เชื่อปัญญาตรัสรู้ พระองค์ทรงเปิดประตูมตะแก่สัตว์เหล่านั้น ถ้าไม่เชื่อเสียก่อนแล้วเป็นคนมีทิฏฐิมานะ มีความเห็นอย่างโน้นอย่างนี้ คอยคิดขัดแย้ง ก็จะมีปัญหาได้ ฉะนั้น เวลาฟังธรรมก็ต้องปล่อยศรัทธา ปล่อยความเชื่อกันออกมาว่า พระพุทธเจ้านี้เป็นผู้ที่ได้ตรัสรู้ รู้แจ้ง

² ส.ส. ๑๕/๑๗๒/๒๓๒ พรหมายาจนสูตร

ทั้งโลกนี้และโลกอื่น แล้วก็เอามาบอกมาสอน เราก็มาเรียน พิจารณาดู ให้เกิดความเข้าใจ แล้วดำเนินตามทางนี้ นี่ในตอนก่อนแสดงธรรม พระองค์ก็ตรัสถึงศรัทธา

ต่อมา พระสูตรต่างๆ ที่มีเรื่องพระภิกษุออกบวช ก็มีเรื่องศรัทธาทាំងนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมาในโลกแล้ว พระองค์ก็ทรงแสดงธรรมะอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด สมบูรณ์พร้อมด้วยอรรถและพยัญชนะ พวกคหบดีต่างๆ ก็ได้ฟังธรรมะอันนั้น **พอได้ฟังธรรมะ ก็ได้เกิดศรัทธา มีความเลื่อมใสในพระตถาคต** เลื่อมใสเพราะได้ฟังธรรม นี่คือศรัทธาที่ถูกต้อง บางท่านก็มีศรัทธามาก เห็นว่า พระพุทธองค์ตรัสไว้นั้นจริงทุกประการ ปฏิบัติตามแล้วเป็นพระอรหันต์ หมดยศจากกิเลส พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด พ้นจากทุกข์ ได้จริง จนเกิดความคิดว่า ฆราวาสนี้คับแคบ เป็นทางมาของรูลี ก็ออกบวช เพราะศรัทธาในพระพุทธเจ้า ดังพระพุทธพจน์ว่า

คหบดี บุตรคหบดี หรืออนุชน ในตระกูลใดตระกูลหนึ่งได้สดับธรรมนั้นแล้วเกิดศรัทธา ในตถาคต เมื่อมีศรัทธาย่อมตระหนักว่า “การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด เป็นทางแห่งรูลี การบวชเป็นทางปลอดโปร่ง การที่ผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรโกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือน ไปบวชเป็นบรรพชิต”³

หลังจากได้ฟังธรรมแล้วก็เห็นว่า การประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ มาทำแบบฆราวาสนี้มันยาก คือจะบรรลุเป็นพระอรหันต์ ในแบบฆราวาสนี้มันยาก เชื่อมั่นแล้วว่าที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และแสดงธรรมเป็นของจริง พระองค์เป็นพระอรหันต์ ที่นี้ จะเป็นอรหันต์ตามอย่างนั้น อยู่ในเพศฆราวาส มันทำยาก ก็เลยพากันออกบวช นี่เป็นศรัทธาในแบบปุถุชนทั่วไป ที่กล่าวถึงในพระไตรปิฎกมากมาย ท่านเหล่านั้นก็ได้ฟังธรรม แล้วมีศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ทรงแสดงคุณสมบัติของพุทธบริษัท การเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี การได้ทรัพย์ที่จะเป็นประโยชน์ในภพหน้า ทรัพย์อันเป็นอริยทรัพย์ คุณสมบัติเหล่านี้ก็ล้วนมีศรัทธาเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นศรัทธาระดับปุถุชนทั้งนั้น คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า เพราะเหตุดังนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

³ ที.สี ๙/๑๙๑/๖๔ สามัญญผลสูตร

เป็นต้น คือเชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้จริงๆ และธรรมะที่พระองค์นำมาแสดงก็แสดงจากการตรัสรู้

คุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกาที่ดี มีอยู่ห้าข้อ ข้อที่หนึ่งก็มีศรัทธา สอง มีศีล สาม เป็นพวกมุ่งกรรม ไม่มุ่งมงคล สี่ ไม่แสวงหาเขตบุญนอกศาสนา ห้า ทำอุปกัระแก่ศาสนาพระพุทธศาสนา⁴ เริ่มต้นข้อที่หนึ่งคือศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หรือจะพูดถึงความถึงพร้อมที่เรียกว่าสัมปทา ความถึงพร้อมที่จะเป็นเหตุให้ได้สมบัติในอนาคต สมบัติในกายภาคหน้า ผู้ที่จะได้ประโยชน์ในกายภาคหน้า ก็ต้องมีความถึงพร้อมอยู่สี่ประการเรียกว่าสัมปทา ๔ มีศรัทธาสัมปทา ศีลสัมปทา จาคสัมปทา และปัญญาสัมปทา **ศรัทธาสัมปทา**ก็คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ดังพระพุทธพจน์ว่า

ศรัทธาสัมปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้มีศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของตถาคตว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้ รั้งแจ้งโลก เป็นสาวกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค” นี้เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา⁵

เหตุปัจจัยที่เป็นไปเพื่อทำให้เกิดปัญญา ธรรมะที่เป็นกองหนุนปัญญามี ๕ อย่าง มีอะไรบ้าง ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ศรัทธา คือ เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า อยู่ข้างหน้า อันนี้เรื่องศรัทธาของพวกที่ยังเป็นปุถุชน ที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า

ถ้าจะเป็นอุบาสกอุบาสิกา เป็นพวกที่อยู่ใกล้ชิด เป็นพวกที่ถือว่าอยู่ทางข้างพระพุทธศาสนา ก็เริ่มต้นที่ศรัทธา คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ท่านทั้งหลายก็จะเห็นชัดว่า ศรัทธาตามแบบคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือว่าศรัทธาที่ถูกต่องนี้ **ไม่ใช่ศรัทธาที่คน แต่เป็นศรัทธาในปัญญา** คือเชื่อมั่นในปัญญาของพระพุทธเจ้า เหมือนกับเรามีผู้นำอยู่คนหนึ่ง ซึ่งผู้นำของพวกเรานี้ก็คือพระพุทธเจ้า ทีนี้เราก็เชื่อปัญญาของผู้นำ เชื่อความรู้อันหนึ่งของผู้นำ

⁴ ดูรายละเอียดใน อ.ปญจก. ๒๒/๑๗๕/๒๙๓ จัณฑาลสูตร

⁵ อ.จตุกก. ๒๑/๖๑/๑๐๑ ปัตตกัมมสูตร

พระองค์มีบัญญัติตรัสรู้ธรรมแล้ว เราก็เชื่อปัญญา มีความมั่นใจในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า นี่เป็นตัวศรัทธาที่ถูกต้องในทางพุทธ

นอกจากปุถุชนเต็มขั้นที่ยังไม่ได้ฝึกจิต จะต้องมีศรัทธาแล้ว แม้แต่ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมที่จะเป็นไปเพื่อการตรัสรู้ ศรัทธาก็ยังเป็นตัวนำ เป็นกองหนุนในการที่จะช่วยให้ถึงการตรัสรู้เช่นกัน คุณสมบัติที่จะวัดผลว่า จะตรัสรู้ได้ช้า จะตรัสรู้ได้ไว ธรรมะหมวดอินทรีย์ หมวดพละ ก็มีศรัทธาอยู่ข้างหน้าเป็น **สัทธินทรีย์ สัททาพละ** ศรัทธาเหล่านี้ก็เหมือนเดิมนั่นแหละ คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ดังพระพุทธพจน์ว่า

สัทธินทรีย์ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระบัญญัติตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสาวกผู้ฝึกผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค⁶

พวกที่อินทรีย์แก่กล้าก็บรรลุได้ไว อินทรีย์อ่อนก็บรรลุได้ช้า เพราะฉะนั้น ยิ่งเชื่อมั่นมั่นใจในปัญญาของพระพุทธเจ้ามากเท่าไร ก็เป็นคุณสมบัติที่บ่งบอกความก้าวหน้าสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ศรัทธาเป็นคุณสมบัติอันแรกอยู่เสมอที่ต้องพิจารณา ถ้าปฏิบัติแล้ว ศรัทธาลดลงก็แสดงว่าผิด ถ้ามีความมั่นใจในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเพิ่มขึ้น ชัดเจนขึ้น มั่นคงขึ้น ก็ถูกต้อง และศรัทธานี้ก็เป็นอันเดียวกันกับผู้ที่ยังไม่ได้ฝึกนั่นเอง คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เรียกว่าตถาคตโพธิศรัทธา

ศรัทธาระดับที่หนึ่ง ระดับปุถุชน สำหรับพวกเราทั่วไป คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเท่านั้นแหละ ง่ายๆ อย่างนี้ นี่คือศรัทธาที่ถูกต้อง ถ้าเป็นศรัทธาในคนโน้นคนนี้ ถึงแม้ว่าตัวศรัทธานี้จะเป็นของดี แต่ยังไม่ถูก ยังไม่เป็นไปเพื่อปัญญา ยังไม่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ ถ้าศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า นี่จึงจะเป็นไปเพื่อเกิดปัญญา เป็นไปเพื่อจะทุ่มเทกำลังความเพียรประพฤติปฏิบัติ ละชั่ว มาทำดี และทำจิตให้ผ่องใสหมดจดจากกิเลส ด้วยการเจริญอริยมรรคต่อไป

⁶ ส.ม. ๑๙/๔๗๙/๒๘๗ ปฐมวิมังคสูตร

พระพุทธองค์ตรัสว่า สิ่งนี้มันไม่ดี เราก็เชื่อมั่นว่ามันไม่ดีจริงๆ เพราะพระองค์ตรัสรู้ ไม่ใช่เราตัวเอง เรามั่นใจปัญญาของพระพุทธเจ้า ก็จะมีคามเพียรเพื่อที่จะละสิ่งไม่ดี พระองค์ตรัสว่า สิ่งนี้ดี เรามีศรัทธา มั่นใจในปัญญาตรัสรู้ ก็เป็นไปได้ที่จะมีความเพียรทำตาม พระองค์ทรงสอน การจะบรรลุธรรมได้ต้องมีคุณสมบัติอันนี้ๆ เราเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เราก็ทำคุณธรรมเหล่านั้นเพิ่มเติมขึ้นมา ทำอย่างนี้ๆ จะทำให้เกิดปัญญา เกิดวิชา จะทำให้เป็นพระอริยะเจ้า ตอนนี้อย่างไรยังไม่เป็น ยังไม่เคยเป็น ถ้าไม่มีศรัทธา มันก็ทำไม่ได้ หรือทำไปก็ยากๆ ยากๆ ไม่ลงทูลลงแรงอย่างเต็มที่ กลัวมันจะไม่ได้ กลัวมันจะผิด แต่ถ้าเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์ว่าทำอย่างนี้ เราก็ทำตาม ผลมันยังไม่เกิด ยังไม่มีใครรับรอง แต่อาศัยศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็เป็นไปได้ที่จะเกิดฉันทะ เกิดความเพียรขึ้น นี่จึงเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง

ศรัทธานี้ก็จะมีอาการออกมาในลักษณะมั่นใจ เชื่อมั่น มั่นคง หยั่งลง ในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ เพราะเหตุดังนี้ๆ ทำอย่างนี้แล้วได้อย่างที่พระองค์ทรงบอกทุกประการ ยิ่งมั่นใจมากเท่าไร ก็เรียกว่ามีศรัทธาเยอะเท่านั้น ทำไม่จึงเรียกว่าศรัทธา ก็เพราะว่าไม่ใช่ปัญญาของตนเอง เป็นความมั่นใจ ความเชื่อ พระพุทธเจ้าว่าอย่างนี้ๆ ถ้าเชื่อ ถ้ามั่นใจ ก็จะได้ปฏิบัติยิ่งขึ้นไป ถ้าไม่เชื่อ คงไม่มีทางก้าวหน้า คงไม่มีทางได้ปัญญา

ศรัทธาลักษณะเช่นนี้ จัดเป็นความเห็นถูกระดับโลกียะ เป็นสัมมาทิฏฐิระดับที่เป็นส่วนของบุญ ก่อให้เกิดการกระทำกรรมที่ดี และเป็นเครื่องอาศัยทำให้เกิดปัญญาขั้นสูงต่อไป ดังพระพุทธพจน์ว่า

สัมมาทิฏฐิที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปธิ เป็นอย่างไร

คือ ความเห็นว่า “(๑) ทานที่ให้แล้วมีผล (๒) ยัญที่บูชาแล้วมีผล (๓) การเช่นสรวงที่เช่นสรวงแล้วมีผล (๔) ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำได้และทำชั่วมี (๕) โลกนี้มี (๖) โลกหน้ามี (๗) มารดามีคุณ (๘) บิดามีคุณ (๙) สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมี (๑๐) สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็มีอยู่ในโลก” นี้เป็นสัมมาทิฏฐิที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปธิ⁷

⁷ ม.อ. ๑๔/๑๓๖/๑๗๖ มหาจิตตารัสกสูตร

สัมมาทิฐิข้อที่ ๑๐ นั้นเองมีผลต่อเนื่องมาสู่ตถาคตโพธิศรัทธา จึงกล่าวได้ว่า **ผู้ที่มี
ความเห็นถูกต้อง จะมีความเชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า**

คุณสมบัติต่างๆ ของพวกปุถุชน เริ่มตั้งแต่เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี จนกระทั่งเป็นผู้ปฏิบัติธรรม จึงเริ่มต้นที่ศรัทธาก่อนเสมอ ทั้งๆ ที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ไม่ให้ความสำคัญเริ่มที่ปัญญา ให้เริ่มที่ศรัทธา ดูว่ามีศรัทธาหรือเปล่าเป็นอันดับแรก พวกที่เน้นปัญญามากเกินไป ชอบไปคิดพิจารณาเอาเอง อันนี้ใช้ไม่ได้ จะไม่มีเกิดปัญญา เกิดแต่ทิฐิและความเห็นยึดถือต่างๆ ดีไม่ดีก็เพี้ยนไป ท่านจึงให้ดูความมั่นใจในคำสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อปัญญาตรัสรู้ พระพุทธองค์ตรัสอย่างไร ต้องเป็นจริงอย่างนั้น พุทธภาษาเราคือ ไม่ต้องคิดมาก ไม่ต้องมีเหตุผลอะไรมาก ถ้าจะเป็นเหตุผลในแบบธรรมะ ก็คือหาเหตุผล เพื่อจะทำให้เกิดศรัทธา เชื่อพระพุทธเจ้าได้อย่างเต็มที่ อย่างนี้ไม่ต่างกัน แต่จะไปหาเหตุผลทำนองค้ำไป ค้ำมา แบบพวกคิดมากก็จะได้อะไร อย่างนั้นจะมีปัญหาเยอะ ง่ายๆ ก็คือ พระองค์ตรัสอย่างไร ก็เป็นจริงอย่างนั้น สิ่งไหนที่เรายังไม่เข้าใจชัด ก็วางไว้ก่อน เอาอันที่เข้าใจชัดมาปฏิบัติก่อน แล้วก็จะเข้าใจยิ่งขึ้นไป ศรัทธาก็จะมากขึ้นตามลำดับ นี่เป็นศรัทธาระดับที่หนึ่ง เรียกว่าตถาคตโพธิศรัทธา เป็นศรัทธาระดับปุถุชน มั่นใจในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

เราทั้งหลายที่เป็นปุถุชนนี้ ควรทำศรัทธาเช่นนี้ให้มีขึ้น เพราะเป็นคุณสมบัติข้อแรกเลย การจะทำให้มีขึ้นก็ต้องฟังธรรมเยอะๆ นั่นแหละ ฟังเหตุผลของธรรมะจนกระทั่งมั่นใจว่าเป็นอย่างนั้น ถ้ามั่นใจว่าเป็นอย่างนั้น เรียกว่าเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้ายังไม่ค่อยมั่นใจ ยังกึกๆ ยักๆ อยู่ ก็แสดงว่ายังไม่เชื่อ เมื่อไม่เชื่อแล้ว จะทำความเพียรให้เต็มที่ มันก็เป็นไปไม่ได้ จึงไม่เจริญก้าวหน้า ดังนั้น หลักธรรมต่างๆ ที่เป็นคุณสมบัติของพุทธบริษัท จึงเริ่มต้นที่ศรัทธา **เมื่อมีศรัทธาก็จะเข้าไปฟังธรรม นำไปปฏิบัติ จนจบที่ปัญญา หากไม่มีศรัทธาแล้ว ก็จะขาดการฟังธรรม และห่างออกไปจากธรรมวินัยนี้** ดังพระพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวการบรรลุอรหัตตผลด้วยขั้นเดียวเท่านั้น แต่การบรรลุอรหัตตผล ย่อมมีได้ด้วยการบำเพ็ญสิกขาโดยลำดับ ด้วยการบำเพ็ญกิริยาโดยลำดับ ด้วยการบำเพ็ญปฏิบัติโดยลำดับ

การบรรลุอรหัตตผล ย่อมมีได้ด้วยการบำเพ็ญสิกขาโดยลำดับ ด้วยการบำเพ็ญกิริยาโดยลำดับ ด้วยการบำเพ็ญปฏิบัติโดยลำดับ เป็นอย่างไร

คือ กุลบุตรในศาสนา^๘ เกิดศรัทธาแล้วยอมเข้าไปหา เมื่อเข้าไปหาย่อมนั่งใกล้ เมื่อนั่งใกล้ยอมเงยเสตลงสดับ เงยเสตลงสดับแล้วยอมฟังธรรม ครั้นฟังธรรมแล้วยอมทรงจำไว้ ย่อมพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้แล้ว เมื่อพิจารณาเนื้อความอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมควรเพ่งพินิจ เมื่อมีการเพ่งพินิจธรรมอยู่ ฉันทะย่อมเกิด กุลบุตรนั้นเกิดฉันทะแล้ว ย่อมอุตสาหะ ครั้นอุตสาหะแล้ว ย่อมไตร่ตรอง ครั้นไตร่ตรองแล้ว ย่อมอุทิศกายและใจ เมื่ออุทิศกายและใจแล้ว ย่อมทำให้แจ้งสัจจะอันยอดเยี่ยมด้วยนามกาย และเห็นแจ่มแจ้งสัจจะอันยอดเยี่ยมนั้นด้วยปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าศรัทธาไม่มี การเข้าไปหา การนั่งใกล้ การเงยเสตลงสดับ การฟังธรรม การทรงจำธรรม การพิจารณาเนื้อความ ความเพ่งพินิจธรรม ฉันทะ อุตสาหะ การไตร่ตรอง และการอุทิศกายและใจก็ไม่มี เธอทั้งหลายเป็นผู้ปฏิบัติพลาด เป็นผู้ปฏิบัติผิด โมหะบुरुขเหล่านี้ได้ก้าวออกไปจากธรรมวินัยนี้ไกลเท่าไร^๘

๕. ศรัทธาของพระอริยะเจ้า

ต่อไปศรัทธาระดับที่สอง หลังจากที่มีศรัทธาระดับที่หนึ่งแล้ว ก็มาฝึกคุณธรรมต่างๆ ฝึกความเพียร ฝึกสติ ฝึกสมาธิ ฝึกปัญญา ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น นอกจากศรัทธาแล้วยังมีคุณสมบัติอื่นๆ ต้องทำขึ้นมา แต่ศรัทธานี้เป็นอันแรก ที่วัดความสำเร็จในเบื้องต้น พอฝึกหัดคุณสมบัติต่างๆ ตามวิธีที่พระพุทธองค์สอนไว้ไปถึงระดับหนึ่ง ก็จะได้บรรลุเป็นพระอริยะเจ้าระดับโสดาบัน ศรัทธาก็เต็มสมบูรณ์ ศรัทธาอันนี้ก็เลยจัดเป็นระดับที่สอง

ศรัทธามีสองระดับ ศรัทธาระดับปุถุชนกับศรัทธาระดับอริยะเจ้า ระดับอริยะเจ้าเป็นศรัทธาของพระโสดาบัน เป็นศรัทธาที่เกิดขึ้นเนื่องจากได้เห็นธรรมะตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้ว เลิกสงสัยแล้ว จึงเป็นศรัทธาที่ยังลงอย่างมั่นคงไม่หวั่นไหว คุณสมบัติของพระโสดาบันมีเรื่องศรัทธาอยู่ ๓ ข้อ อีกข้อหนึ่งก็เป็นเรื่องศีลหรือเรื่องจาคะ เราคงได้ยินบ่อยๆ

คุณสมบัติของพระโสดาบันมีอยู่ ๔ ข้อ เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถบอกตนเองได้ว่าเป็นโสดาบัน เป็นผู้แน่นอนแล้ว คือเป็นผู้มีความเลื่อมใสอันยังลงไม่หวั่นไหวในคุณของพระพุทธเจ้า คุณของพระธรรม คุณของพระสงฆ์ และเป็นผู้มีศีลบริบูรณ์ ดังพระพุทธพจน์ว่า

^๘ ม.ม. ๑๓/๑๘๓/๒๑๒-๓ กิฎกาคิริสูตร

ธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาสที่พระอริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังพึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบายทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

๑. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิเศษและจรรยา เสด็จไปได้ รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค

๒. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาคู้ ควรน้อมเข้ามาในตน อັນวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

๓. ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

๔. ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะชอบใจ ไม่ขาด ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกตมหาและทิวฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ

อานนท์ นี้แล คือ ธรรมบรรยายชื่อธรรมาทาส ที่อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อหวังก็พึงพยากรณ์ตนเองได้ว่า เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีภูมิแห่งเปรตสิ้นแล้ว มีอบายทุกคติ และวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า^๑

ศรัทธาที่ไม่เหมือนกับศรัทธาแบบปุถุชน ศรัทธาแบบปุถุชนนี้ เชื่อมั่นในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า แต่ตอนเป็นพระโสดาบันนี้ มีความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในคุณของพระพุทธเจ้าเป็นต้น หยั่งลงไปในคุณ เนื่องจากมีปัญญาเห็นธรรมแล้ว เป็นพยานด้วยตนเองแล้ว อาศัยปัญญาที่เห็นธรรมนั่นเอง ก็เลยหยั่งลงอย่างมั่นคงในคุณของผู้แสดงธรรม คุณของพระธรรม และคุณของผู้ที่ปฏิบัติตรงตามธรรม ลักษณะไม่เหมือนกัน ปุถุชนเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อปัญญา มั่นใจในปัญญา ส่วนระดับพระอริยะเจ้านี้ เป็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในคุณของพระพุทธเจ้าเลย เพราะว่าท่านมีปัญญาเห็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ คือได้เห็นอริยสังฆะเหมือนที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ ได้เห็นนิพพานเป็น

^๑ ส.ม. ๑๙/๑๐๐๖/๕๐๙ ตติยคิณฺชการสถสฺตร

ครั้งแรกแล้ว ส่วนพวกปุถุชนนี้ยังไม่เห็น ยังไม่เคยมีอริยมรรค ต้องเชื่อไว้ก่อน เชื่อปัญญา ส่วนพระโสดาบันนี้เป็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า พระองค์มีคุณอย่างนั้นจริงๆ ไม่หวั่นไหวเลย เนื่องจากมีปัญญาระดับหนึ่ง แต่ปัญญายังไม่สมบูรณ์ นี่เป็นคุณสมบัติข้อที่ ๑

คุณสมบัติข้อที่ ๒ ก็เป็นศรัทธาเหมือนกัน มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในคุณของพระธรรม เพราะท่านได้เห็นธรรม มีปัญญารู้ธรรม ไม่เหมือนกับพวกปุถุชน ปุถุชนมีศรัทธาอยู่ประเด็นเดียว คือศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ส่วนพระอริยะเจ้ามีศรัทธาอยู่ ๓ เรื่อง คุณสมบัติข้อที่ ๓ เป็นผู้มีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติสมควรอย่างนี้ เหมือนที่เราสวดกัน

ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวของพระอริยะเจ้า หรือเรียกว่าศรัทธาที่สมบูรณ์นี้ มีอยู่ ๓ เรื่อง คือเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า เลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระธรรม เลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ และคุณธรรมอื่นๆ ว่าเป็นอย่างนั้นจริงๆ ไม่มีเป็นอย่างอื่นไปได้ ไม่หวั่นไหว ไม่โยกเยก โอนเอนไป ไม่วางจะด้วยเหตุใดก็ตาม เลื่อมใสไม่หวั่นไหว ในพระธรรมว่า ธรรมะอันพระผู้มีพระภาคนั้นตรัสเอาไว้ดีแล้วเป็นต้น จนกระทั่งวิญญูชนรู้ได้เฉพาะตน เป็นผู้ที่มีศรัทธามั่นคง เลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกที่เป็นโอรสของพระพุทธเจ้า เกิดจากพระธรรม เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้อง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ที่ควรของบูชา ควรของต้อนรับ ควรแก้ทุกข์นิทา ควรกราบไหว้ทำความเคารพ เป็นนาบุญของโลกอย่างนี้ นี่เป็นศรัทธาระดับโสดาบัน

คุณสมบัติข้อที่ ๔ **อริยกัณฑศีล** ศีลที่พระอริยะเจ้าท่านชื่นชม ท่านรักใคร่พอใจ เป็นศีลที่เป็นไปเพื่อสมาธิ เป็นศีลที่รักษาด้วยวัตถุประสงค์ของศีลจริงๆ ไม่ใช่ศีลที่รักษาเพื่อให้ได้ทรัพย์ ให้ได้ไปเกิดที่โน่นที่นี้ หรือเป็นศีลที่รักษาแล้วยึดว่า เราเป็นผู้มีศีล เป็นศีลของเรา ไม่ใช่อย่างนั้น เป็นศีลที่บริสุทธิ์ล้วนๆ ปราศจากตัณหาและทิฏฐิ เป็นศีลที่เป็นไปเพื่อสมาธิ เพื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อสมาธิและปัญญา เรียกตามชื่อว่า อริยกัณฑศีล ศีลที่พระอริยะเจ้ารักใคร่พอใจ ศีลที่พระอริยะเจ้าท่านชื่นชม พุทธภาษาเราก็คือเป็นสิ่งที่ตั้งงามในสายตาของพระอริยะเจ้า ไม่ว่าจะชาตินี้หรือชาติไหน ไม่ว่าจะที่นี้หรือที่ไหน พระอริยะเจ้าท่านพอใจศีลเหล่านี้ มีศีลเหล่านี้อยู่ประจำจิตตลอดเวลา ทั้งชาตินี้และชาติหน้า

พวกปุถุชนรักษาศีล เป็นเรารักษาศีล เราเป็นผู้มีศีล ยังมีความยึดถืออยู่ เนื่องจากตนเองยังไม่ดี ก็ต้องรักษาดี ยังไม่มีพื้นฐานที่ถูกต้อง ก็ไม่คืนักในสายตาของพระอริยะเจ้า ถ้าเป็นอริยกัณฑศีล เป็นพื้นฐานของพระอริยะเจ้า ดีในสายตาของพระอริยะเจ้า ศีลก็เป็นศีลจริงๆ

เป็นไปเพื่อสมาธิที่ถูกต้อง ข้อนี้เป็นคุณสมบัติของพระโสดาบัน

พระโสดาบันท่านมีปัญญาเห็นอริยสัจ ได้รู้ปฏิจจสมุปบาทระดับหนึ่งแล้ว มีปัญญา ระดับหนึ่ง ทำให้มีศรัทธาที่ยั่งยืน เชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ นี้เป็นศรัทธาระดับโสดาบัน เป็นความมองเห็นไม่หวั่นไหว คือพระโสดาบันนี้ได้เห็นธรรมะ ได้รู้ ธรรมะ รู้เรื่องความไม่มีตัวไม่มีตน ได้ความรู้ระดับหนึ่งแล้ว ก็เลยยังไม่หมด ปัญญายังไม่เต็มที่ มีปัญญาในระดับหนึ่ง พอมีปัญญา ก็ทำให้ศรัทธานั้นเต็มทีบริบูรณ์ พอศรัทธาเต็มทีบริบูรณ์ ก็ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ไม่ต้องมีผู้อื่นเป็นปัจจัยในคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ต้องมีใครคอยชักจูงให้มานับถือ ถึงความหยิ่งลงมั่นใจในคุณของพระพุทธเจ้า พวกปุถุชนต้องอาศัยมั่นใจในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ยังอาศัยอยู่ อาศัยธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ มาเรียน มาศึกษา พิจารณา ดู แล้วก็เชื่อว่าอันนั้นจริง คือเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า อะไรที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ก็ธรรมะนั้นแหละ เอาธรรมะนั้นมาเรียน มาศึกษา จนกว่าจะเชื่อ ถ้าเชื่อก็ เรียกว่าเป็นปุถุชนที่ค่อนข้างดี ถ้ายังไม่เชื่อ รู้สึกว่ายังไม่เชื่อตรงนั้นตรงนี้ ยังเป็นพวกคิดมาก อยู่ ก็ยังเป็นปุถุชนที่ยังเลวอยู่มาก ยังไม่ถือว่าเป็นผู้ใกล้ ยังไม่ใช่อุบาสกอุบาสิกาที่ดี ถ้าเป็น อุบาสกอุบาสิกาที่ดี เขาจะเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เป็นคุณสมบัติข้อที่หนึ่ง ส่วนเชื่อ แล้ว ตัวเองจะปฏิบัติได้แค่ไหนนั้นอีกเรื่องหนึ่ง ปฏิบัติได้ถึงระดับหนึ่งก็เป็นพระโสดาบัน ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา มีศรัทธามั่นคงไม่หวั่นไหว

ความเป็นพระโสดาบันนี้มีอนิสงส์มากมายอย่างที่ท่านแสดงเอาไว้ เลิศกว่าเป็น พระเจ้าจักรพรรดิ เลิศกว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เลิศกว่าเป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์ ทำไมเป็นเช่นนั้น เพราะพระเจ้าจักรพรรดิ ถึงแม้จะเป็นผู้ทรงธรรม ตายจากมนุษย์แล้วก็ไปสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ ตายจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ก็ยังไม่แน่นอน ไม่พ้นจากอบายได้ ส่วนพระโสดาบัน แม้ จะไม่ค่อยมีอะไรนัก ถ้าเป็นพระโสดาบันที่เป็นพระภิกษุ ยังต้องบิณฑบาตเลี้ยงชีพ ไม่ค่อยมี อะไรอย่างเขา แต่ก็ไม่มีทางตกอบาย ปิดอบายได้ พระโสดาบันก็เลยเลิศกว่าคนอื่น เลิศกว่า สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ เลิศกว่าสมบัติของเทวดาต่างๆ พระพุทธเจ้าก็ยกย่องมาก จน กระทั่งเลิศกว่าพวกที่ไปเกิดเป็นพรหม พวกที่เป็นผู้สอนสมาธิ ให้คนไม่มีกามราคะ ไม่ติดข้อง ในกาม แล้วไปเกิดเป็นพรหม ก็ถือว่ามีประโยชน์มาก แต่สู้พระโสดาบันไม่ได้ พระโสดาบันแม้ จะมีกามราคะ แต่ไม่ตกอบาย พวกที่ไปเกิดเป็นพรหม ไม่มีกามราคะก็จริงอยู่ แต่ไม่พ้นอบาย ตัวอย่างดังคาถาว่า

ปจพฺพยา เอกฤษฺเซน

สคฺคสฺส คมเนน วา

สหพโลกาธิปจฺเจน โสตาปตติผลํ วร¹⁰

โสดาปัตติผลประเสริฐกว่าความเป็นเอกราชในแผ่นดิน
กว่าการไปสู่สวรรค์ หรือกว่าความเป็นใหญ่ในโลกทั้งปวง¹¹

นี่เป็นศรัทธาระดับที่สอง คือศรัทธาที่เป็นคุณสมบัติของพระโสดาบัน เป็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม และในพระสงฆ์ ต่อไปสูงกว่าพระโสดาบันไม่พูดเรื่องศรัทธาแล้ว พระโสดาบันนี้ศรัทธานั้นมาทำหน้าที่จนจบแล้ว พอจบตรงนี้แล้ว ไม่ใช่หมายความว่า ท่านพระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์นี้จะไม่มีความศรัทธา มีศรัทธานั้นแหละ แต่หน้าที่หมดเท่านั้นแล้ว ต่อไปก็ต้องเป็นหน้าที่ของธรรมะอื่นๆ ให้วิริยะให้สติ ให้สมาธิ โดยเฉพาะให้ปัญญาทำหน้าที่ต่อไป ส่วนศรัทธาได้ทำหน้าที่ของตนเองมาจนจบที่เป็นโสดาบัน

ดังนั้น ศรัทธาที่ถูกต้องในพุทธศาสนา คือศรัทธาที่เชื่อมโยงมาสู่ปัญญา โดยทำหน้าที่ถึงที่สุดตอนเป็นพระโสดาบัน เพื่อให้มีความมั่นใจได้ ปลอดภัย ไว้วางใจได้ ทำให้เชื่อมั่นได้ว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ที่แน่นอน ไม่มีทางตกต่ำ จะได้เป็นพระอรหันต์ในภายหน้าแน่นอน

ศรัทธาที่เป็นตัวจุดประกาย เป็นจุดเริ่มต้นเพื่อจะได้ฝึกตัวเอง ให้โอกาสแก่ตนเองที่จะได้ฝึกเรื่องที่ยังไม่เคยฝึก ได้เห็นในสิ่งที่ไม่เคยเห็น ได้มีในสิ่งที่ไม่มี ได้เป็นในสิ่งที่ไม่เคยเป็น **เห็นในสิ่งที่ไม่เคยคือเห็นอริยสัจ** มีอริยทรัพย์ และได้เป็นพระอริยะเจ้า ถ้าไม่มีศรัทธา เราก็ไม่ได้ฝึก ไม่เชื่อมั่น ก็ไม่ได้ทำ ไม่ได้ให้โอกาสตัวเอง ก็ใช้ชีวิตไปวันๆ อย่างนั้นเมื่อมั่นใจในคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็จะได้ให้โอกาสแก่ตัวเอง ได้ฝึก ให้ได้อันที่ดีกว่าเดิม โดยเฉพาะแต่เดิมเป็นปุถุชน ฝึกให้เป็นโสดาบัน พอจบโสดาบัน ศรัทธาก็หมดหน้าที่ไป นี่เป็นลักษณะของศรัทธาที่ถูกต้องในแบบพุทธ เชื่อมโยงระหว่างระดับที่หนึ่งมาสู่ขั้นที่สอง ก็จบเท่านี้

๖. สรุป

จากที่ได้บรรยายมา สรุปได้ว่า ศรัทธาที่ถูกต้องในทางคำสอนของพระพุทธเจ้ามี ๒ ระดับเท่านั้นเอง และไม่ยากด้วย สั้นนิดเดียว

¹⁰ ชุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๗๘/๔๘

¹¹ ชุ.ธ. ๒๕/๑๗๘/๘๘

ในเมืองไทยเรา เวลาเราพูดถึง ศรัทธาว่าดีโน้น ศรัทธาว่าดีนี้ ศรัทธาหลวงพ่อกองคืโน้น ศรัทธาหลวงพ่อกองคืนี้ ศรัทธาอาจารย์โน้น ศรัทธาอาจารย์นี้ อย่างนี้ก็เป็นคำพูด อาจจะเป็น ศรัทธาจริงๆ หรือไม่เป็นก็ได้ ถ้าเป็นศรัทธาจริงๆ ก็ต้องเป็นธรรมะที่เป็นฝ่ายดี เป็นโสภณะ ศรัทธาในอาจารย์ อาจารย์เป็นคนดี ศรัทธาในความดีที่เกิดขึ้นในตัวอาจารย์ อันนี้ถือว่าเป็น ศรัทธาอยู่ แต่ยังไม่ถูกต้องนัก เพราะว่าไม่ได้เป็นไปเพื่อปัญญา ไม่ได้เป็นไปเพื่อจะเป็นพระ โสดาบัน ของดีก็เป็นของดี แต่มันไม่ถูก ดีก็น่าจะถูก แต่ว่าบางทีไม่ถูกก็มี ทางพุทธเรา **เป็นไปเพื่อพ้นทุกข์ จึงเรียกว่าถูก** ถึงแม้จะดี แต่ไม่เป็นไปเพื่อพ้นทุกข์ ก็ยังถือว่าผิดอยู่ ศรัทธาก็ เหมือนกัน เป็นของดี เป็นโสภณะอยู่ แต่ถ้าไม่ถูก มันก็ดีเฉยๆ แต่มันไม่ถูก ไม่เป็นไปเพื่อพ้นทุกข์

บางคนใช้คำว่าศรัทธา แต่ไม่ใช่ศรัทธาหรอก เป็นแต่คำพูดเฉยๆ ก็มี อย่างศรัทธา เจ้าพ่อโน้น ศรัทธาเจ้าแม่นี้ อย่างนี้คงไม่ใช่ศรัทธาแล้ว เพราะว่าเจ้าพ่อเจ้าแม่ก็ดี ที่ว่ามี อำนาจ มีอะไรต่างๆ เยอะแยะนั่น ไม่ใช่ที่ตั้งของศรัทธา พวกนั้นเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ก็จะเป็นโมหะ เป็นความลุ่มหลงไป ถ้าเป็นศรัทธาในบุคคล ในกลุ่มที่ตั้งลงไป โดยที่ยังไม่มีการ พิจารณาก่อน นั่นก็เป็นแค่คำพูดเฉยๆ ยังไม่ใช่ศรัทธาจริง ภาษาธรรมะท่านเรียกว่า**อธิโมกข์** โดยส่วนใหญ่ในเมืองไทยเราเนี่ย คนไหนที่ดูท่าทางดิ่งมันคงลงไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เขาจะถือว่า คนนั้นมีศรัทธามาก ศรัทธาสິงนี้มาก โดยไม่โง่หัวเลย อันนี้ไม่ใช่ศรัทธา แต่เรียกอธิโมกข์ หมายถึงความดิ่งลงไปในเรื่องใดสิ่งหนึ่ง

ศรัทธาที่พูดกันในภาษาไทยโดยทั่วไปนี้ ส่วนใหญ่ไม่ใช่ศรัทธาจริงๆ ถ้าเป็นแบบลุ่ม หลง อย่างนี้เป็นโมหะ เป็นความหลง เป็นอวิชชา อวิชชานั้นแหละอาการเหมือนศรัทธาเลย ที่จริงคือโง่ตนเอง ไม่รู้เรื่อง หลงนั่นเอง อีกอันหนึ่งคือดิ่งลงไปเลย เรียกอธิโมกข์ อันนี้มีทั้งดี ทั้ง ไม่ดี ถ้าไปดิ่งลงไปในเรื่องที่ดี มันก็ดี ดีแต่ไม่ถูก ถ้าดิ่งลงไปฝ่ายไม่ดี ก็ไม่ดี สิ่งไม่ดีคงไม่ต้อง พูดเรื่องถูกไม่ถูกแล้ว

ศรัทธาที่เป็นตัวสภาวะจริงๆ เช่นว่า ศรัทธาในคุณงามความดี อันนี้ถูกต้อง เห็นคนอื่น เขาทำดีก็มีศรัทธา ไม่ใช่ศรัทธาในคนนะ ศรัทธาในคุณงามความดี อันนี้ก็ดีอยู่ แต่ยังไม่ถูกทาง พุทธ ถ้าถูกทางพุทธ มีศรัทธาอยู่ ๒ ระดับ ระดับที่หนึ่งคือ ศรัทธาในแบบปุถุชน ศรัทธาใน แบบปุถุชนนี้จะมีลักษณะเดียว คือเชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เรียกว่าตถาคตโพธิ ศรัทธา พวกปุถุชนมีศรัทธาได้อันเดียว หมายความว่า ไปเรียนธรรมะ ศึกษาคำสอนของ พระพุทธเจ้า เรียนเรื่องกรรมและผลของกรรม เรียนเรื่องนรกสวรรค์มา แล้วก็เชื่อมั่นว่า เป็น อย่างที่พระองค์แสดงไว้ นั่นแหละถูก พระพุทธเจ้าทรงสอนถูกแล้ว อริยมรรคมีองค์แปดเป็น ทางที่ดี ที่เลิศ ทำให้ถึงนิพพาน ทำให้พ้นทุกข์ เราก็เชื่อ มั่นใจ นี่คือศรัทธาของปุถุชน ได้เท่านี้

ใครมีศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็เชื่อว่าเป็นอุบาสกอุบาสิกา เป็นผู้อยู่
ใกล้ชิดศาสนาแล้ว เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี ใครมีมากก็เรียกว่ามีสัมปทา มีความถึงพร้อม
แล้วด้วยศรัทธา เป็นการได้ทรัพย์ที่สำคัญในโลกนี้ ดังบาลีที่ว่า

สทธีธ วิตติ ปุริสสสุ เสฏฺฐิ
ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
สจฺจํ หเว สาธุตริ รसानํ
ปญฺญาชีวิ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐิ¹²

ศรัทธาเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจที่ประเสริฐของบุรุษในโลกนี้
ธรรม ที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้
สัจจะเท่านั้นเป็นรสที่ดีกว่ารสทั้งหลาย
บุคคลมีความเป็นอยู่ด้วยปัญญา นักปราชญ์ทั้งหลายจึงกล่าวว่ามีชีวิตประเสริฐ¹³

ถ้าเชื่อมั่นใจในคำสอนพระพุทธเจ้า ก็เป็นไปได้ที่จะงดเว้นสิ่งที่ไม่ดี กระทำสิ่งที่ดี คุณ
ธรรมอื่นๆ ทรัพย์อื่นๆ ก็จะได้ทำมา ตามกำลังความเพียรของตัวเอง นี่ก็สำหรับพวกปุถุชน แม้
ยังไม่คิดปฏิบัติธรรมเพื่อถึงความพ้นทุกข์ ยังติดข้องและปรารถนาสมบัติในโลก ก็ยังมีศรัทธา
เป็นคุณสมบัติอยู่ข้างหน้า เป็นคุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกา เป็นคุณสมบัติของผู้ที่อยู่ในโลก
ได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสมถูกต้อง

แม้แต่จะแนะนำพ่อแม่ พระพุทธองค์ตรัสว่าพ่อแม่นี้มีคุณมาก ตอบแทนอย่างไรก็ไม่
หมด ให้แม่นั่งบ่าข้างหนึ่ง พ่อ นั่งบ่าข้างหนึ่ง ให้ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ดูแลท่านอย่างดี อยู่ตั้ง
หนึ่งร้อยปี ก็ทดแทนบุญคุณไม่หมด วิธีการจะทดแทน ตอบแทนดีที่สุด คือ ถ้าพ่อแม่ยังไม่มี
ศรัทธา แนะนำให้ท่านมีศรัทธา ให้ตั้งอยู่ในศรัทธาสัมปทา นี่เป็นข้อแรกในการตอบแทนบุญ
คุณ คือแนะนำท่านให้เชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า บาปน่ากลัว ก็ให้กลัวบาป บุญกุศล
เป็นสิ่งดีงาม ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้เชื่อมั่น ให้มั่นใจในปัญญาตรัสรู้ของ
พระพุทธเจ้า ส่วนจะทำได้มากได้น้อยนั้น นั่นก็อีกเรื่องหนึ่ง แต่หากมั่นใจแล้ว ก็ย่อมมีการ
ปฏิบัติต่อให้ยิ่งๆ ขึ้นไปได้

¹² ส.ส. (บาลี) ๑๕/๗๓/๔๗

¹³ ส.ส. ๑๕/๗๓/๘๐ วิตตสูตร

แม้ผู้ที่รักการปฏิบัติธรรม ต้องการพ้นทุกข์แล้ว ใ้ดั่งฟังธรรมะ เชื่อพระพุทธเจ้า แล้วก็อยากจะทำทุกข มาปฏิบัติธรรม ศรัทธาก็ยังเป็นตัวที่ชี้วัดว่า จะตรัสรู้เร็ว ตรัสรู้ช้า มีโอกาสจะตรัสรู้ใหม่ ต้องดูตามอินทรีย์ มาปฏิบัติแล้วก็ต้องมาเช็ค ไม่ใช่ว่านั่งสมาธิเก่ง เดินจงกรมเก่ง แต่ศรัทธาไม่ดี อย่างนี้ยังงี้ก็ไม่บรรลุ วัดกันที่อินทรีย์ตัวแรกก่อน คือศรัทธา เพราะตัวนี้จะเป็นตัวนำไปสู่ปัญญาที่ถูกต้อง ถ้าเอาตัวอื่นเป็นตัวนำ มีโอกาสผิดพลาดเยอะ พวกปุถุชน ท่านให้มีศรัทธา ใ้ให้เชื่อมั่นปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นหลักเท่านั้น ห้ามไปทำอย่างอื่น ทางพุทธศาสนาเน้นปัญญา แต่ให้มีศรัทธาเป็นคุณธรรมเบื้องต้นก่อน เน้นปัญญาก็จริง แต่ปัญญาจะสมบูรณ์ตอนเป็นพระอรหันต์

เมื่อมีศรัทธาเบื้องต้นแล้วก็มาปฏิบัติ ตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ ใ้ด้มีปัญญาเห็นธรรมตามที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ ใ้ด้รู้ปฏิจสมุปบาท ใ้ด้เห็นอริยสัจ จะมีคุณสมบัติของพระโสดาบัน ซึ่งศรัทธาก็เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระโสดาบัน ศรัทธานี้แยกออกมาเป็น ๓ ข้อ คือความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระธรรม ความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ นี่คือตัวศรัทธา มีลักษณะหยั่งลงอย่างมั่นคง มีคำกล่าวถึงลักษณะคุณสมบัตินี้ ดังตัวอย่างว่า

ใ้ด้เห็นธรรม บรรลุธรรม รู้ธรรม หยั่งลงสู่ธรรม ข้ามพ้นความสงสัย ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความ แกล้วกล้า ปราศจากความมีผู้อื่นเป็นปัจจัย ในศาสนาของพระศาสดา¹⁴

ภิกษุทั้งหลาย ญาณ ๒ ประการนี้ คือ (๑) รัชมญาณ (๒) อำนวยญาณ ของอริยสาวก เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ผุดผ่อง อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิบบ้าง ผู้ถึงพร้อมด้วยทศนะบ้าง ผู้ถึงสัทธรรมนี้บ้าง เห็นสัทธรรมนี้บ้าง ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสขะบ้าง ประกอบด้วยวิชาอันเป็นเสขะบ้าง บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง เป็นพระอริยะผู้มีปัญญาเพิกถอนกิเลสบ้าง ดำรงอยู่ใกล้ประต้อมตนิพพานบ้าง¹⁵

พระอริยสาวกก็ชื่อว่ามีสัมมาทิฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้¹⁶

สรุปแล้ว ศรัทธาที่ถูกต้อง เป็นศรัทธาเชื่อมโยงไปสู่ปัญญา ศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของ

¹⁴ พ.อุ. ๒๕/๔๓/๒๕๗ สุปพุทธทวิฐิตุตร

¹⁵ ส.นิ. ๑๖/๓๓/๗๑-๒ ญาณวัดถุฐิตุตร

¹⁶ ม.ม. ๑๒/๘๙/๘๒ สัมมาทิฐิตุตร

พระพุทธเจ้า ศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนธรรมะ สอนให้เข้าใจว่ามีแต่ธรรมะ ไม่มีตัว ไม่มีตน ไม่มีของตน ไม่มีเรา ไม่มีเขา ไม่มีของเรา ไม่มีของเขา ไม่มีใคร ไม่มีของใคร มันเป็นของมันอย่างนั้น สิ่งต่างๆ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย มั่นใจในสิ่งที่พระองค์สอนเหล่านี้ ไม่เชื่อถือของขลัง ไม่เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่หลงมกคลตันขาว มั่นใจเรื่องกรรม หวังผลที่มาจากเหตุ มั่นใจในปัญญาของพระพุทธเจ้าเป็นเบื้องต้น จนกว่าจะมีปัญญาเห็นด้วยตัวเอง ทีนี้ ก็จะมีชื่อเสียงอันหยั่งลงอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ต่อไป ถ้าศรัทธาถูกต้อง ก็เป็นไปได้ที่จะเกิดความเพียร เกิดสติ เกิดสมาธิ เกิดปัญญาต่อไป

ช่วงสุดท้ายก็ให้ฝึกสติสักหน่อยหนึ่ง ให้ทุกท่านตั้งใจ ยึดกายให้ตรง ทำความรู้สึกตัวว่า กายกำลังนั่งอยู่ เอาความรู้ที่สำรวจไปที่หัว ไหล่ลงมาที่คอ คอตรงไหม ถ้าไม่ตรงก็ปรับให้ตรงไล่ไปที่หลัง ไหล่ลงไปถึงกันที่กระทบกับเก้าอี้ อยู่ ให้รู้สึก ไหล่ลงไปที่น่อง จนกระทั่งฝ่าเท้าที่กระทบพื้น ให้จิตเข้ามาดูอยู่ที่กาย ทำอย่างนี้บ่อยๆ ให้ระลึกถึงกาย เห็นกายที่กำลังทำอาการอย่างนี้ๆ อย่างน้อยก็สนใจที่เท้าที่กระทบอยู่ที่พื้น รู้สึกที่ฝ่าเท้ามีน้ำหนักลงที่พื้น

พอจิตกลับมาอยู่ที่ตัว รู้สึกตัวดีแล้ว เอาความรู้ที่ไปไว้ที่โพรงจมูก ดูลมหายใจเข้า ดูลมหายใจออก ดุสบายๆ กว้างๆ คุบๆ เสมอๆ อย่างนี้ก็จะช่วยให้มีสติสัมปชัญญะเพิ่มขึ้น ช่วยให้ผ่อนคลาย หลีกเบื้องต้นของการปฏิบัติธรรม คือ ให้จิตมารู้กายก่อน ให้มีสติ รู้ตัว อยู่เสมอ ฝึกสติเตรียมไว้ก่อน เอาไว้ใช้เวลาที่จำเป็น โดยเฉพาะเวลาที่จะทำผิด ทางกาย วาจา ใจ จะได้รู้เท่ารู้ทัน งดเว้นได้ แล้วค่อยๆ สังเกตกายและใจให้เห็นความจริง มันเป็นรูปเป็นนาม ซึ่งล้วนไม่แน่ไม่นอน เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน

บรรยายวันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้วนะครับ อนุโมทนาทุกท่านครับ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
